

Lausunto

15.03.2023

Asia: VN/18255/2021

Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön uudistamista koskeva työryhmämietintö

Ehdotusta koskevat yleiset huomiot

Voitte tähän lausua yleisesti ehdotettujen säännösten sisällöstä.

Juristiliitto – Juristförbundet (rek. Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry) kiittää oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Juristiliitto katsoo, että monet mietinnössä esitetyistä muutoksista selkeyttävät julkisen vallan käyttäjän vahingonkorvausvastuuta ja vahvistavat vahinkoa kärsineen oikeussuojaa. Kyseessä on tärkeä uudistus jo sen vuoksi, että oikeus vaatia vahingonkorvausta julkista tehtävää hoitavan lainvastaisella toiminnalla tai laiminlyönnillä aiheuttamasta vahingosta on kirjattu perustuslakiin (PL 118 §). Vahingonkorvaus on osa hallinnon oikeussuojajärjestelmää.

Lausuntopyynnön mukaan esityksen tavoitteena on poistaa vahingonkorvauslaista säännökset, joita ei voida pitää enää välttämättöminä. Juristiliitto toteaa, ettei kyse ole pelkästään siitä, etteivätkö tietyt säännökset olisi välttämättömiä vaan lähinnä siitä, että on välttämätöntä saattaa vahingonkorvauslaki ajan tasalle vastaamaan muun muassa julkisen tehtävän hoitamista koskevassa toimintaympäristössä tapahtunutta kehitystä sekä perus- ja ihmisoikeusveloitteita.

Juristiliitto kuitenkin toteaa, että esityksen valmistelu on työryhmän mietinnön jälkeenkin jossain määrin puutteellista. Ehdotetut pykälämuotoilut ovat osin tulkinnanvaraisia ja epäselviä sekä lakiteknisesti ongelmallisia. Juristiliitto katsookin, että esityksen periaatteellisia lähtökohtia on tämän vuoksi täsmennettävä jatkovalmistelussa.

Kuten työryhmän mietinnössä on todettu (s. 12), on työryhmän käytettävissä ollut aika ollut liian lyhyt, eikä työryhmä ole voinut valmistella esimerkiksi pakkokeinoja koskevia ehdotuksia niin, että asiassa olisi riittävällä tavalla voitu valmistelun yhteydessä kuulla asiantuntijoita ja perehtyä asiaan liittyviin ongelmiin. Tästä syystä Juristiliitto toteaa, että esitys edellyttää merkittävää jatkovalmistelua ja muun muassa Tuomioistuinviraston ja tuomioistuinten asiantuntemuksen käyttämistä jatkovalmistelussa. Juristiliitto katsoo lisäksi, ettei hallituksen esitystä tule antaa eduskunnalle ilman, että siitä asian huolellisesti tehdyn jatkovalmistelun jälkeen toteutetaan uusi lausuntokierros. Juristiliitto varaa mahdollisuuden lausua uudella lausuntokierroksella vielä tarkemmin muun muassa esityksen lakiehdotuksista.

Ehdotuksen vaikutukset

Voitte tähän lausua yleisesti ehdotettujen säännösten vaikutuksista, niiden merkittävydestä ja mahdollisista haitallisten vaikutusten lieventämismahdollisuuksista. Erityisesti teitä pyydetään lausumaan niistä mahdollisista vaikutuksista, joita ei ole esityksessä otettu huomioon.

Juristiliitto korostaa erityisesti sitä, ettei esityksen taloudellisia vaikutuksia ole riittävällä tavalla selvitetty. Esityksessä ehdotetaan merkittäviä muutoksia valtion velvollisuuteen korvata vahinkoja, jolloin esityksestä seuraisi vahingonkorvausta koskevien vaatimusten ja kanteiden merkittävä kasvu. Vaikka on ymmärrettävää, että kustannusten arvioiminen on vaikeaa, on esityksen taloudelliset vaikutukset selvitettävä yksityiskohtaisesti ennen hallituksen esityksen antamista eduskunnalle. Esityksen taloudellisissa vaikutuksissa on mainittu muun muassa, että ”kannekiellon poistaminen ei kuitenkaan merkitsisi valtion korvausvastuun välitöntä toteutumista. Kanteen tutkiminen ei tarkoita kanteen hyväksymistä.” Kanteiden tutkimiseen käytettävä viranomaisten aika ja näin ollen myös tämän ajan vaatima resurssi on pystyttävä arvioimaan tarkasti. Esityksestä aiheutuvat kustannukset esimerkiksi tuomioistumille tulee korvata täysimääräisenä, jotta esitys voidaan hyväksyä. Muutokset eivät saa aiheuttaa kuormitusta jo nyt resurssipulasta kärsivälle oikeudenhoidolle.

Juristiliitto myös huomauttaa, että julkisen vallan käyttäjän korvausvastuun on oltava tehokas oikeusturvakeino myös menettelyllisestä näkökulmasta. Oikeusturvan toteutuminen yksityisen ja julkisen vallan käyttäjän välisessä suhteessa edellyttää, että julkisen vallan käytön seurauksena vahinkoa kärsineellä on käytettävissään asianmukaiset menettelyt. Jos julkisen vallan käyttäjää nostetut korvauskanteet käsitellään jatkossakin yleisissä tuomioistuimissa, olisi pohdittava keinoja alentaa prosessikynnystä, jotta muutkin kuin kantokykyiset yritykset tai maksuttomaan oikeudenkäyntiin oikeutetut yksityishenkilöt voisivat vaatia korvausta kärsimästään vahingosta. Juristiliitto on lausunnossaan 22.11.2010 katsonut, että julkisen vallan käyttäjää vastaan esitetyn vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyä voisi kehittää esimerkiksi siten, että hallinto-oikeudella olisi mahdollisuus tutkia muutoksenhaun yhteydessä myös samassa asiassa esitetty vahingonkorvausvaatimus. Työryhmän tehtävänä ei ole kuitenkaan ollut korvausvaatimusten forumia koskeva arviointi. Tämän kysymyksen selvittäminen on kuitenkin tärkeää jatkossa vahinkoa kärsineiden oikeusturvan näkökulmasta.

Juristiliitto esitti lausunnossaan 22.11.2010 harkittavaksi mahdollisuutta siihen, että julkisen vallan käyttöä koskevat vahingonkorvausvaatimukset käsiteltäisiin keskitetysti. Sittemmin on säädetty valtioon kohdistettuja korvausvaatimuksia koskeva laki valtion vahingonkorvaustoiminnasta. Juristiliitto pitää tärkeänä, että jatkossa selvitetään, miten esimerkiksi kunnissa ja hyvinvointialueilla voitaisiin kehittää käytäntöä vahinkojen keskitetystä korvaamisesta. Laki valtion vahingonkorvaustoiminnasta on parantanut ainoastaan valtion toiminnasta vahinkoa kärsineiden oikeusturvaa, vaikka vahinkoa kärsineen näkökulmasta ei ole eroa sillä, mikä julkisen vallan käyttäjä vahingon on aiheuttanut.

Vahingonkorvauslain muutosehdotukset

Voitte tähän kirjoittaa yleiset huomionne vahingonkorvauslakiin ehdotetuista muutoksista.

-

Julkisyhteisön julkisen vallan käytöllä aiheuttaman vahingon korvaaminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 2 §:n 1 momentti)

Juristiliitto kannattaa niin sanotun standardisäännöksen kumoamista. Julkisen vallan käyttäjän toimintaa koskeva sääntely on muuttunut vahingonkorvauslain säätämisen jälkeen merkittävästi. Standardisäännöksessä mainitut, toiminnalle kohtuudella asetettavat vaatimukset ovat nykyisin tiukemmat kuin 1970-luvulla, sillä sovellettavaksi tulevat mm. hyvää hallintoa koskevat veloitteet sekä eri hallinnonaloille säädetyt toimintaveloitteet. Juristiliitto pitää tärkeänä, että vahingonkorvauslain uudistamista koskevan hallituksen esityksen perusteluihin kirjataan selkeästi, ettei standardisäännöksen poistamisella ei ole tarkoitus kiristää julkisen vallan käyttäjän korvausvastuuta tavanomaista tuottamusvastuuta tiukemmaksi.

Säännöksen kumoaminen selkeyttää kuitenkin sitä, ettei julkisen vallan käyttäjä ole erityisasemassa toimintansa luonteen perusteella. Julkisen tehtävän hoitamiselta voidaan edellyttää sellaista huolellisuutta, kuin mitä toimintaa sääntelevä normisto edellyttää. Niin julkisen vallan käytön yhteydessä, kuin missä tahansa muussakin toiminnassa arvioidaan toiminnan tuottamuksellisuutta samojen vahingonkorvausoikeudessa kehittyneiden lähtökohtien mukaan.

Muun yhteisön julkisen vallan käytöllä aiheuttaman vahingon korvaaminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 2 §:n 2 momentti)

Juristiliitto katsoo, että julkisyhteisön toissijaisesta korvausvastuusta säätäminen niitä tilanteita varten, joissa korvausvelvollinen muu yhteisö ei ilmeisesti kykene korvausta maksamaan, on kannatettava. Yksityisen oikeusturvaa ei voi heikentää yksityisen tahon, jolle julkisen tehtävän hoitaminen on annettu, maksukyvyttömyyden vuoksi.

Juristiliitto kuitenkin katsoo, että esitetyllä säännöksellä kavennetaan nykyisessä säännöksessä olevaa määritelmää. Lisäksi esitetty säännös voisi koskea myös selvemmin niitä tahoja, jotka panevat täytäntöön julkista valtaa käyttäen tehtyjä päätöksiä. Näin ollen 2 momentin tulisi olla seuraavanlainen: ”Sama korvausvelvollisuus on muulla yhteisöllä, jolle on lailla tai lain nojalla annettu julkinen tehtävä tai joka toteuttaa julkisyhteisön kanssa tehdyn sopimuksen nojalla julkista valtaa käyttäen tehtyä hallintopäätöstä.” Tämä olisi erittäin tärkeä niissä tilanteissa, jossa järjestetty palvelu ei toteudu jopa toistuvasti tarkoitetulla tavalla, esimerkiksi vammaispalvelujen osalta.

Muutoksenhakua koskevan vaatimuksen lieventäminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 4 §)

Juristiliitto katsoo, että muutoksenhakuvaatimuksen osalta mietinnössä ehdotettu muotoilu vastaa paremmin nyky-yhteiskunnan oikeusturvakäsitystä verrattuna sen nykyiseen sisältöön.

Kannekiellon kumoaminen (voimassa olevan lain 3 luvun 5 §)

Esityksessä ehdotetaan kannekiellosta luopumista. Kuten mietinnössä todetaan, kannekiellon tarkoituksena on ollut suojata oikeusastejärjestystä ja estää se, että alempi tuomioistuin joutuisi tutkimaan ylemmän tuomioistuimen päätöksen oikeellisuuden. Näiltä osin kannekiellolle on olemassa edelleen varteen otettavia perusteita.

Juristiliitto kuitenkin kannattaa kannekiellon kumoamista. Juristiliitto on jo 22.11.2010 oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa katsonut, että kannekiellon kumoamiselle on olemassa vahvat perusteet, sillä kielto on ristiriidassa sekä PL 21 §:n että EIS 6 artiklan kanssa siten, että sen poistaminen on välttämätöntä.

Juristiliitto kuitenkin samalla toteaa, että erityisesti ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia on arvioitava jatkovalmistelussa tarkemmin. Kannekiellon kumoaminen ehdotetulla tavalla tarkoittaa merkittävää kanteiden tutkimisvelvollisuutta ja lisää näin ollen olennaisesti tuomioistuinten työmäärää.

Viranomaisen virheellisestä informaatiosta aiheutuneen puhtaan varallisuusvahingon korvaaminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 3 §)

Juristiliitto pitää kannatettavana esitettyä säännöstä virheellisestä informaatiosta aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaamisesta. Hallinto-oikeussuhteessa keskeinen luottamuksensuojaperiaate edellyttää, että yksityinen voi lähtökohtaisesti luottaa julkista tehtävää hoitavalta saamiinsa neuvoihin.

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien loukkauksen hyvittäminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 7 §)

Juristiliitto kannattaa esitetty säännöstä perustuslaissa turvatun perusoikeuden ja Suomea sitovassa ihmisoikeussopimuksessa turvatun ihmisoikeuden loukkauksen korvaamisesta. Tällä hetkellä perusoikeuden tai ihmisoikeuden loukkauksen korvaaminen tuomioistuimissa perustuu muutamiin KKO:n ratkaisuihin, mikä ei ole yksityisen oikeusturvan kannalta riittävä järjestely. Juristiliitto huomauttaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan suurimmassa osassa tilanteita, joissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattua oikeutta on loukattu, loukkauksen hyvittäminen edellyttää rahallista korvausta. Näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaamistilanteissa korvaus tulisi yleensä määrättäväksi. Tuomioistuinkäytännössä tulee muotoutumaan, milloin perustuslaissa turvatun tai muussa ihmisoikeussopimuksessa kuin EIS:ssa turvatun oikeuden loukkaus edellyttää vahingon rahamääräistä korvaamista.

Vahingonkorvauslain 4 luvun 2 §:ää ja 7 luvun 1 §:ää koskevat muutosehdotukset.

Juristiliitto toteaa, että ehdotus on pakkotoimia koskevilta osin vielä keskeneräinen ja sitä tulee täsmentää merkittävästi. Selvityksessä olevat ehdotukset saattavat johtaa jopa pakkokeinojen käyttämisen rajoittamiseen ja rikosten selvittämiskynnyksen kasvamiseen, mikäli korvausten maksamisen kynnystä lasketaan esitetyllä tavalla olennaisesti. Pakkokeinojen käytön laillinen perusta on huomattavasti alempana kuin syytekynnyksellä tai erityisesti tuomitsemiskynnyksellä on. Pakkotoimien osalta vahingonkorvausvelvollisuuden osalta tulee näin ollen lähtökohtana arvioida aina sitä, onko pakkotoimen käyttämiselle ollut laissa säädetyt edellytykset, eikä korvausvelvollisuus voi perustua siihen, että tuomitsemiskynnyksellä ei mahdollisesti ole ylittynyt. Tämän tulee olla myös lainsäädännössä yksiselitteisen selvää, ja kanteiden nostaminen tai korvausten hakeminen muulla perusteella tulee mahdollisimman tehokkaasti estää. Asian jatkoselvityksessä tulee näin ollen ehdottomasti huomioida pakkotoimille asetettava sietokynnyksellä, eikä sitä tule vahingonkorvauksen osalta asettaa alemmaksi kuin pakkokeinojen käytölle on laissa asetettu. Lisäksi Juristiliitto toteaa, että edellä mainittu huomioiden pakkotoimien lainmukaisuuden arviointia ei tule alistaa Valtiokonttorin tehtäväksi esitettyllä tavalla.

Juristiliitto toteaa vielä, että laajoissa rikosasioissa, kuten esimerkiksi törkeissä huumausainerikoksissa, käytetään usein erilaisia pakkokeinoja, joilla olennaisesti puututaan henkilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, kotirauhaan, yksityiselämään taikka luottamuksellisen viestin suojaan. Osa näistä pakkokeinoista voi osoittautua sinällään tarpeettomiksi tai aiheettomiksi, vaikka henkilö myöhemmin tuomittaisiinkin tutkinnan kohteena olleesta törkeästä rikoksesta. Nyt muotoillusti korvausvastuu muodostuisi kuitenkin suoraan lain sanamuodon perusteella, koska olennainen puuttuminen on tapahtunut.

Esityksessä ehdotetaan muun muassa kärsimyskorvauksen maksamisen mahdollisuutta monista niin sanotuista pakkotoimista, joiden osalta korvausvelvollisuus voisi syntyä esimerkiksi muutoksenhakutuomioistuimen muuttaessa tai hylätessä alemman tuomioistuimen ratkaisun. Juristiliitto toteaa, että nyt ehdotettu sääntely merkitsee erittäin merkittäviä taloudellisia vaikutuksia valtion korvausvelvollisuuteen sekä korvausvastuun että vahingonkorvaushakemusten tai -kanteiden käsittelyn muodossa. Jatkovalmistelussa on mietittävä tarkasti sitä, millä edellytyksillä ylempään oikeusasteeseen muuttaessa tai hylätessä alemman tuomioistuimen ratkaisun, voidaan erityisesti kärsimyskorvauksia määrätä maksettavaksi.

Esimerkiksi liiketoimintakiellon osalta ehdotetaan korvausvelvollisuuden syntymistä sillä perusteella, että hovioikeus muuttaa kärjäoikeuden ratkaisua, koska liiketoimintakiellon määräämiselle ei katsota olevan perusteita. Liiketoimintakielto on kuitenkin jo määrätty ja tullut voimaan muutoksenhausta huolimatta. Juristiliitto toteaa, että liiketoimintakiellosta syntyvät vahingot voivat olla erittäin huomattavia, mistä syystä ennen tällaisen esityksen antamista on tarkasti harkittava, tulisiko liiketoimintakielto jatkossa voida määrätä vasta lainvoimaisesta tuomiosta, mikäli valtiolle tällainen korvausvelvollisuus muutoksenhaussa muuttuvien tuomioiden osalta asetetaan. Myös yksittäisiä kysymyksiä, kuten liiketoimintakiellon kumoamisen vaikutuksia korvausvelvollisuuden syntymisen perusteena, tulee jatkossa pohtia.

Vastaavia jatkovalmistelussa selvitettäväksi tulevia kysymyksiä liittyy myös muihin niin sanottuihin pakkotoimiin, joiden osalta nyt ehdotetaan korvausvelvollisuutta. Yksittäisinä mietittävinä kysymyksinä pakkotoimiin liittyen Juristiliitto nostaa esiin esimerkiksi kysymyksen siitä, miten suhtaudutaan tilanteisiin, jossa syyteoikeus on vanhentunut vastaajan pakoillessa oikeudenkäyntiä? Tällöin rikosoikeudellinen vanhentuminen käytännössä johtuu vastaajan ns. onnistuneesta pakoilusta. Syyte tulee jätetyksi sillensä tai hylätyksi, jolloin nyt ehdotettujen säännösten valossa vastaajalla olisi oikeus mahdollisiin korvauksiin häneen kohdistuneista pakkokeinoista.

Myös esimerkiksi ns. pystynoutotilanteissa, eli tilanteissa, joissa asianosainen noudetaan tuomioistuimeen poissaolon seurauksena, tulisi olla selvää, että on olemassa viranomaisesta johtuva virhe, jotta korvauksia tulisi maksaa. Tilanne ei voi johtaa säännösten tulkinnassa siihen, että asiassa joudutaan arvioimaan jälkikäteen toimitettujen lääkärintlausuntojen tai vastaavien selvitysten merkitystä korvausvelvollisuuden syntymisen perusteena.

Valtion korvausvelvollisuus voi kaikissa edellä kuvatuissa tapauksissa muodostua tosiasiallisesti epätarkoituksenmukaiseksi ja kohtuuttomaksi.

Esityksen mukaan ”ehdotettu laki laajentaa huomattavasti valtion ankaraan vastuuseen perustuvaa korvausvelvollisuutta pakkotoimien käytöstä aiheutuneista vahingoista. Näin on entistä enemmän mahdollista, että korvauskäytännössä tulee esiin tapauksia, joissa korvauksen suorittamista valtion varoista on tapaukseen liittyvien erityisten seikkojen vuoksi vaikea hyväksyä. Tätä varten pykälän 3 momenttiin ehdotetun säännöksen mukaan korvaus voidaan myös evätä, jos korvauksen maksamista ei olisi erityisten syiden vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.” Juristiliitto toteaa, että kun otetaan huomioon nyt ehdotettujen säännösten tulkinnanvaraisuus ja esimerkiksi edellä esiintuodut esimerkit, ei voida pitää riittävänä, että vain tällaisella ”perälaudalla,” jonka käyttöön olisi muutenkin suhtauduttava pidättyvästi, rajoitettaisiin mahdollisuuksia rajata korvausvastuuta.

Juristiliitto toteaa, että nyt esitetyillä ehdotuksilla korvausvastuun perusteet muodostuvat hankalasti tulkittavissa olevaksi kokonaisuudeksi, jossa olennainen merkitys tulee olemaan nimenomaisesti pakkotoimien jälkikäteisellä arvioinnilla. Esityksen myötä Valtiokonttorin tehtävät lainsoveltamistehtävissä laajenisivat olennaisesti. Juristiliitto pitää ongelmallisena tilannetta, jossa Valtiokonttorin tehtäväksi säädetään pakkotoimien olennaisuuden, tarpeellisuuden tai aiheellisuuden arviointi nyt ehdotetussa mittakaavassa. Juristiliitto esittää huolen siitä, että Valtiokonttorilla olisi mahdollisuus ja riittävät asiantuntemukselliset ja taloudelliset resurssit arvioida korvausvastuun perusteita, kun otetaan erityisesti huomioon säännösten sisältämät erittäin tulkinnanvaraisiksi jäävät sanamuodot.

Juristiliiton näkemyksen mukaan laissa tulisi näin ollen tarkemmin säätää, milloin pakkotoimi on katsottava sillä tavalla virheelliseksi, että siitä voisi syntyä oikeus korvaukseen. Valtiokonttorin roolin tulisi olla pääsääntöisesti vain korvauksen suorittaja maksuvelvollisuuden ollessa lain nojalla selvä.

Laki vapaudenmenetyksistä ja muista pakkotoimista suoritettavista korvauksista

Voitte tähän kirjoittaa yleiset huomionne ehdotetusta laista.

Juristiliitto toteaa, että ehdotus on pakkotoimia koskevilta osin vielä keskeneräinen ja sitä tulee täsmentää merkittävästi. Selvityksessä olevat ehdotukset saattavat johtaa jopa pakkokeinojen käyttämisen rajoittamiseen ja rikosten selvittämiskynnyksen kasvamiseen, mikäli korvausten maksamisen kynnystä lasketaan esitetyllä tavalla olennaisesti. Pakkokeinojen käytön laillinen perusta on huomattavasti alempana kuin syytekynnyksessä tai erityisesti tuomitsemiskynnyksessä on. Pakkotoimien osalta vahingonkorvausvelvollisuuden osalta tulee näin ollen lähtökohtana arvioida aina sitä, onko pakkotoimen käyttämiselle ollut laissa säädetyt edellytykset, eikä korvausvelvollisuus voi perustua siihen, että tuomitsemiskynnyksessä ei mahdollisesti ole ylittynyt. Tämän tulee olla myös lainsäädännössä yksiselitteisen selvää, ja kanteiden nostaminen tai korvausten hakeminen muulla perusteella tulee mahdollisimman tehokkaasti estää. Asian jatkoselvityksessä tulee näin ollen ehdottomasti huomioida pakkotoimille asetettava sietokynnyksensä, eikä sitä tule vahingonkorvauksen osalta asettaa alemmaksi kuin pakkokeinojen käytölle on laissa asetettu. Lisäksi Juristiliitto toteaa,

että edellä mainittu huomioiden pakkotoimien lainmukaisuuden arviointia ei tule alistaa Valtiokonttorin tehtäväksi esitetyllä tavalla.

Juristiliitto toteaa vielä, että laajoissa rikosasioissa, kuten esimerkiksi törkeissä huumausainerikoksissa, käytetään usein erilaisia pakkokeinoja, joilla olennaisesti puututaan henkilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, kotirauhaan, yksityiselämään taikka luottamuksellisen viestin suojaan. Osa näistä pakkokeinoista voi osoittautua sinällään tarpeettomiksi tai aiheettomiksi, vaikka henkilö myöhemmin tuomittaisiinkin tutkinnan kohteena olleesta törkeästä rikoksesta. Nyt muotoillusti korvausvastuu muodostuisi kuitenkin suoraan lain sanamuodon perusteella, koska olennainen puuttuminen on tapahtunut.

Esityksessä ehdotetaan muun muassa kärsimyskorvauksen maksamisen mahdollisuutta monista niin sanotuista pakkotoimista, joiden osalta korvausvelvollisuus voisi syntyä esimerkiksi muutoksenhakutuomioistuimen muuttaessa tai hylätessä alemman tuomioistuimen ratkaisun. Juristiliitto toteaa, että nyt ehdotettu sääntely merkitsee erittäin merkittäviä taloudellisia vaikutuksia valtion korvausvelvollisuuteen sekä korvausvastuun että vahingonkorvaushakemusten tai -kanteiden käsittelyn muodossa. Jatkovalmistelussa on mietittävä tarkasti sitä, millä edellytyksillä ylemmän oikeusasteen muuttaessa tai hylätessä alemman tuomioistuimen ratkaisun, voidaan erityisesti kärsimyskorvauksia määrätä maksettavaksi.

Esimerkiksi liiketoimintakiellon osalta ehdotetaan korvausvelvollisuuden syntymistä sillä perusteella, että hovioikeus muuttaa käräjäoikeuden ratkaisua, koska liiketoimintakiellon määräämiselle ei katsota olevan perusteita. Liiketoimintakielto on kuitenkin jo määrätty ja tullut voimaan muutoksenhausta huolimatta. Juristiliitto toteaa, että liiketoimintakiellosta syntyvät vahingot voivat olla erittäin huomattavia, mistä syystä ennen tällaisen esityksen antamista on tarkasti harkittava, tulisiko liiketoimintakielto jatkossa voida määrätä vasta lainvoimaisesta tuomiosta, mikäli valtiolle tällainen korvausvelvollisuus muutoksenhausta muuttuvien tuomioiden osalta asetetaan. Myös yksittäisiä kysymyksiä, kuten liiketoimintakiellon kumoamisen vaikutuksia korvausvelvollisuuden syntymisen perusteena, tulee jatkossa pohtia.

Vastaavia jatkovalmistelussa selvitettäväksi tulevia kysymyksiä liittyy myös muihin niin sanottuihin pakkotoimiin, joiden osalta nyt ehdotetaan korvausvelvollisuutta. Yksittäisinä mietittävinä kysymyksiinä pakkotoimiin liittyen Juristiliitto nostaa esiin esimerkiksi kysymyksen siitä, miten suhtaudutaan tilanteisiin, jossa syyteoikeus on vanhentunut vastaajan pakoillessa oikeudenkäyntiä? Tällöin rikosoikeudellinen vanhentuminen käytännössä johtuu vastaajan ns. onnistuneesta pakoilusta. Syyte tulee jätetyksi sillensä tai hylätyksi, jolloin nyt ehdotettujen säännösten valossa vastaajalla olisi oikeus mahdollisiin korvauksiin häneen kohdistuneista pakkokeinoista.

Myös esimerkiksi ns. pystynoutotilanteissa, eli tilanteissa, joissa asianosainen noudetaan tuomioistuimeen poissaolon seurauksena, tulisi olla selvää, että on olemassa viranomaisesta johtuva virhe, jotta korvauksia tulisi maksaa. Tilanne ei voi johtaa säännösten tulkinnassa siihen, että asiassa

joudutaan arvioimaan jälkikäteen toimitettujen lääkärintlausuntojen tai vastaavien selvitysten merkitystä korvausvelvollisuuden syntymisen perusteena.

Valtion korvausvelvollisuus voi kaikissa edellä kuvatuissa tapauksissa muodostua tosiasiallisesti epätarkoituksenmukaiseksi ja kohtuuttomaksi.

esityksen mukaan ”ehdotettu laki laajentaa huomattavasti valtion ankaraan vastuuseen perustuvaa korvausvelvollisuutta pakkotoimien käytöstä aiheutuneista vahingoista. Näin on entistä enemmän mahdollista, että korvauskäytännössä tulee esiin tapauksia, joissa korvauksen suorittamista valtion varoista on tapaukseen liittyvien erityisten seikkojen vuoksi vaikea hyväksyä. Tätä varten pykälän 3 momenttiin ehdotetun säännöksen mukaan korvaus voidaan myös evätä, jos korvauksen maksamista ei olisi erityisten syiden vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.” Juristiliitto toteaa, että kun otetaan huomioon nyt ehdotettujen säännösten tulkinnanvaraisuus ja esimerkiksi edellä esiintuodut esimerkit, ei voida pitää riittävänä, että vain tällaisella ”perälaudalla,” jonka käyttöön olisi muutenkin suhtauduttava pidättyvästi, rajoitettaisiin mahdollisuuksia rajata korvausvastuuta.

Juristiliitto toteaa, että nyt esitetyillä ehdotuksilla korvausvastuun perusteet muodostuvat hankalasti tulkittavissa olevaksi kokonaisuudeksi, jossa olennainen merkitys tulee olemaan nimenomaisesti pakkotoimien jälkikäteisellä arvioinnilla. Eesityksen myötä Valtiokonttorin tehtävät lainsoveltamistehtävissä laajenisivat olennaisesti. Juristiliitto pitää ongelmallisena tilannetta, jossa Valtiokonttorin tehtäväksi säädetään pakkotoimien olennaisuuden, tarpeellisuuden tai aiheellisuuden arviointi nyt ehdotetussa mittakaavassa. Juristiliitto esittää huolen siitä, että Valtiokonttorilla olisi mahdollisuus ja riittävät asiantuntemukselliset ja taloudelliset resurssit arvioida korvausvastuun perusteita, kun otetaan erityisesti huomioon säännösten sisältämät erittäin tulkinnanvaraisiksi jäävät sanamuodot.

Juristiliiton näkemyksen mukaan laissa tulisi näin ollen tarkemmin säätää, milloin pakkotoimi on katsottava sillä tavalla virheelliseksi, että siitä voisi syntyä oikeus korvaukseen. Valtiokonttorin roolin tulisi olla pääsääntöisesti vain korvauksen suorittaja maksuvelvollisuuden ollessa lain nojalla selvä.

Voitte tähän kirjoittaa pykäläkohtaiset huomionne.

Juristiliitto katsoo, että ehdotetun lain 5 §:ssä säädetty vapaudenmenetyisaika tulisi olla ehdotetun 12 tunnin sijasta nykyinen 24 tuntia. Ankarasta vastuusta huolimatta viranomaisille tulee antaa realistiset mahdollisuudet suorittaa riittävät toimenpiteet vapauden menetyksen perusteiden tutkimisen osalta. Esimerkiksi viikonloppuyönä puoliltaöin kiinniotetun epäillyn osalta on usein mahdotonta suorittaa kaikkia toimenpiteitä 12 tunnissa, koska käytännössä monet tutkintatoimenpiteet muun muassa kotietsintöjen ja kuulustelujen osalta on suurelta osin kielletty yöllä. Sääntelyn tulee olla linjassa rikoslain tuottamuksellisen vapaudenriiston ”vähäisyyden” arvioinnin kanssa. Lähtökohtana on rikoslain säännöksen osalta se, että alle vuorokauden vapauden menetys paikassa, joka on tarkoitettu henkilöiden säilyttämiseen, on vähäistä.

Lisäksi lain 10 §:ssä koskien muun pakkotoimen käytöstä sivulliselle aiheutuneen vahingon korvaamista tulisi perustelutekstissä määritellä se, käsitelläänkö sivullisena sellaista pakkotoimenpiteen kohteena ollutta, joka on pelastettu hengenvaarasta murtautumalla tämän asuntoon esimerkiksi sairauskohtauksen vuoksi, eikä näin ollen ole aiheuttanut toimenpiteitä omilla tahdonvaltaisilla toimenpiteillään. Nykyisin tämän osalta on erilaisia tulkintaa ja siten myös korvauskäytäntöä, jonka määrittely yhdenmukaistaisi. Lisäksi perusteluissa tulisi ottaa kantaa siihen, kattaako sivullisasema myös kohdehenkilön kuolinpesän, jos kohdehenkilö on kuollut ja tämän asuntoon on hätätilanteessa murtauduttu. Myös tästä on ollut tähän asti erilaisia tulkintoja ja siten korvauskäytäntöjä.

Laki pakkokeinolain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

-

Laki valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

-

Laki poliisilain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa yleiset huomionne ehdotetusta laista.

Poliisilain muuttamisen osalta Juristiliitto pitää kannatettavana korvausasioiden hoidon keskittämistä Valtiokonttorille. Jo nyt poliisin ja rajavartiolaitoksen toiminnasta aiheutuneet varallisuus- ja esinevahingot käsitellään kyseisissä viranomaisissa, jotka myös suorittavat korvaukset. Puolestaan muut vahinkolajit käsitellään Valtiokonttorissa, joka myös huolehtii korvausten maksamisesta. Jos korvausvaatimus sisältää poliisin osalta sekä varallisuusvahinkoa koskevan vaatimuksen ja kärsimyskorvauksen, jälkimmäinen siirretään Valtiokonttorille muun osan käsittelyn tapahtuessa poliisiyksikössä. Tätä voidaan pitää epätarkoituksenmukaisena resurssien käyttönä. Kun kaikki korvaukset keskitetään Valtiokonttoriin, lisää se päätösten yhdenmukaisuutta ja on järkevää prosessiekonomisesti. Lisäksi kaiken keskittäminen Valtiokonttoriin on budjettitekniisesti suoraviivaisempaa, kun valtion talousarviossa määritellään korvausten maksamiseen varat. Nykyisellään tätä joudutaan tekemään eri momenteille moniin eri viranomaisiin.

Voitte tähän kirjoittaa pykäläkohtaiset huomionne.

Mietinnössä esitetään, että poliisilain 8 luvun 1 §:n nojalla poliisia esimerkiksi kadonneiden etsinnässä avustaneelle vapaaehtoiselle suoritetaan poliisiyksikön toimesta korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista tai vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä. Juristiliitto katsoo, että myös tämä korvauslaji tulisi kuitenkin siirtää Valtiokonttorille, koska valtion virantoimituksesta tai työtehtävästä aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetun lain mukaan valtion virkamiehen tai työntekijän osalta samanlaiset vahingot korvataan Valtiokonttorin toimesta. Näin samankaltaiset asiat olisivat kaikki Valtiokonttorissa muiden valtion vahingonkorvausvastuiden kanssa.

Laki rajavartiolain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

-

Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

-

Laki Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

-

Tuomainen Jenni
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry